

ZARHAL BILAN XAT YOZISH VA UNING XUSUSIYATLARI

Avazbek Qodirov Sobitxon o'g'li ¹¹ Alfraganus universiteti sharq filologiyasi o'qituvchisiMillatparvar@gmail.comMAQOLA
MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 05.12.2024

Revised: 06.12.2024

Accepted: 07.12.2024

KALIT SO'ZLAR:

zarhal bilan xat
yozish, Sharq san'ati,
kalligrafiya, miniatyura,
madaniy meros, amaliy
bezak san'ati.

Mazkur maqolada Sharq madaniyatining yuksak san'ati bo'lgan zarhal bilan xat yozish texnikasi va uning tarixiy-estetik ahamiyati, zarhal bilan yozishning texnologik jarayonlari, ishlatiladigan materiallar va usullar tahlil qilinib, ushbu san'at turining nafisligi va murakkabligi, uning madaniy meros sifatidagi o'rni va bugungi kunda rivojlantirish imkoniyatlari, zarhal bilan yozishning badiiy va iqtisodiy ahamiyati hamda bu san'atning zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'unlashtirilishi mumkinligi haqida batsil bayon qilingan.

KIRISH. Zarhal bilan xat yozish qadimiy san'at turi bo'lib, Sharq madaniyatining o'ziga xosligi va nafisligi bilan ajralib turadi. Bu usulda xat yozish jarayoni juda nozik mahoratni, puxta tayyorgarlikni va ijodiy yondashuvni talab qiladi. Zarhal bilan yozish, asosan, tantanali va hashamatli xatlar, da'vatnomalar, rasmiy hujjatlar va kitoblarning muqovalarini bezashda ishlatilgan. Ushbu san'at turining shakllanishi va rivojlanishi insoniyat tarixidagi estetik qadriyatlarining yuksak darajasini ifodalaydi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Zarhal bilan yozish uchun ishlatiladigan materiallar juda muhimdir. Bu jarayonda oltin yoki kumushdan tayyorlangan nozik kukun, ya'ni zarhal, asosiy unsur sifatida qo'llaniladi. Oltinning nafis jilosi va mustahkamligi matnga nafaqat go'zallik, balki uzoq muddatli saqlanuvchanlik ham bag'ishlaydi. Yuzalar sifatida ipak mato, pergament yoki maxsus qog'oz tanlanadi, chunki bu materiallar zarhalning mukammal birikishi va chiroyli ko'rinishini ta'minlaydi. Yozuv uchun maxsus qalamlar, mo'yqalamlar qo'llaniladi, ular harflarning nafis shakllarini yaratishda muhim rol o'ynaydi.

Texnik jihatdan, zarhal bilan xat yozish murakkab va ko'p bosqichli jarayonni o'z ichiga oladi. Birinchi bosqichda yuzaga zarhal yopishtiriladi. Buning uchun maxsus yelim yoki lak ishlatiladi, so'ngra silliq va bir tekis sath hosil qilinadi. Keyingi bosqichda yozuv va bezaklar yaratiladi. Bu jarayonda qo'llaniladigan yozuv uslublari, masalan, sharqona usullar, xatning umumiy kompozitsiyasiga nafislik va joziba baxsh etadi. Matn va naqshlar nozik mo'yqalam yordamida chizilib, oltin jilosi bilan uyg'unlashtiriladi. Ba'zan yozuvlar ustidan qo'shimcha himoya qatlami, masalan, lak yoki moy, surtiladi, bu esa asarning mustahkamligini oshiradi va uni vaqt o'tishi bilan saqlanishini ta'minlaydi.

Estetik jihatdan zarhal bilan yozilgan xatlar o'ziga xos go'zalligi va ko'rkamligi bilan ajralib turadi. Ushbu san'at turida yozuv va naqshlarning o'zaro uyg'unligi, ranglarning nafisligi va oltinning jilosi san'at asariga alohida qimmat bag'ishlaydi. Ko'pincha zarhal bilan yozilgan xatlarda garih naqshlari qo'llaniladi. Ushbu naqshlar Sharq madaniyatiga xos bo'lgan murakkab geometrik va o'simliksimon shakllarni aks ettiradi. Bunday bezaklar matnga faqat joziba emas, balki chuqur ma'no ham qo'shadi.

Natijalar. Zarhal bilan yozishning tarixiy ahamiyati ham juda katta. Ushbu san'at turi Sharq madaniyatining boy merosini saqlab qolishda muhim rol o'ynagan. Ko'plab qadimiy qo'lyozmalar, tantanali hujjatlar va kitoblar zarhal bilan bezatilgan bo'lib, ular madaniy-tarixiy yodgorlik sifatida bugungi kungacha yetib kelgan. Shu bilan birga, zamonaviy texnologiyalar zarhal bilan yozish jarayonini osonlashtirgan bo'lsa-da, qo'l mehnati bilan yaratilgan asarlar o'zining betakror qiymatini saqlab qolgan.

Shunday qilib, zarhal bilan xat yozish san'ati nafis hunarmandchilik va ijodkorlikning yorqin namunasidir. Bu san'at turi nafaqat yozuvning estetik qimmatini oshiradi, balki insoniyat madaniyatining yuksak darajasini ham namoyon etadi. Ushbu merosni saqlab qolish va rivojlantirish nafaqat tarixiy, balki badiiy va ma'naviy jihatdan ham katta ahamiyatga ega. Zarhal bilan xat yozish san'ati turli madaniy, tarixiy va estetik jihatlari orqali Sharq madaniyatining eng yuqori cho'qqilaridan biri sifatida qaraladi. Ushbu san'at nafaqat o'zining chiroyi va nafisligi, balki ramziy mazmuni bilan ham ajralib turadi.

Muhokama. Zarhal bilan xat yozishning madaniy ahamiyatini muhokama qilish zarur. Bu san'at turi qadimdan hukmdorlar va ziyolilar orasida katta e'tiborga sazovor bo'lgan. Uning ko'rinishida nafaqat estetik go'zallik, balki kuch-qudrat va boylikni ifodalovchi ramziy mazmun ham mujassam edi. Bugungi kunda bu san'atni asosan tarixiy yodgorlik sifatida qabul qilamiz, ammo uni qayta tiklash va zamonaviy san'at bilan uyg'unlashtirish imkoniyatlari mavjud. Zarhal bilan yozish texnikasi va hunarmandchilikning murakkabligi uning keng ommalashuviga to'siq bo'lishi mumkin. Mazkur san'atning nafisligi va

murakkabligi uni o'rganishni va ijro etishni faqat ma'lum bir mahoratga ega shaxslar uchun qulay qiladi. Biroq, zamonaviy texnologiyalar, masalan, lazer bilan o'yma usullari yoki yuqori sifatli bosma texnikalari yordamida ushbu san'atni arzon va kengroq qamrovga ega qilish mumkin.

Zarhal yozuvlar va naqshlarning estetik jihati ham alohida e'tiborga loyiqdir. Ushbu san'at orqali yaratilgan asarlar nafaqat ko'zni quvontiradi, balki insoniyatning ma'naviy va intellektual yuksalishini aks ettiradi. Masalan, Sharq madaniyatida islamiy naqshlar va yozuvlar nafaqat chiroyli dekoratsiya, balki chuqur falsafiy mazmuni ham ifodalagan. Ushbu san'atni hozirgi kunda madaniyatlararo muloqot vositasi sifatida ko'rib chiqish mumkin, chunki u turli xalqlarning qadriyatlarini va estetik didini birlashtiradi.

Muhokama. Bundan tashqari, zarhal bilan xat yozishning iqtisodiy ahamiyatini ham tahlil qilish mumkin. Zamonaviy dunyoda hashamatli buyumlar va san'at asarlariga bo'lgan talab ortib bormoqda. Zarhal bilan bezatilgan xatlar, qo'lyozmalar yoki boshqa san'at asarlari yuqori narxda baholanishi va xalqaro bozor uchun qimmatbaho tovar sifatida taklif qilinishi mumkin. Bu esa ushbu san'atni rivojlantirish va hunarmandlarga iqtisodiy foyda keltirish uchun yaxshi imkoniyat yaratadi. Shu bilan birga, ushbu san'atning ommalashuvi ma'lum bir xavf-xatarlarni ham keltirib chiqaradi. Masalan, sifat va original uslubning yo'qolishi, arzon va sun'iy materiallardan foydalanish kabi muammolar yuzaga kelishi mumkin. Bu esa zarhal bilan yozishning tarixiy va madaniy qadriyatlariga putur yetkazishi ehtimolini keltirib chiqaradi. Shu bois, bu san'atni rivojlantirish jarayonida uning an'anaviy uslublari va texnikalarini saqlab qolishga alohida e'tibor qaratilishi lozim.

Xulosa. Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, zarhal bilan xat yozish san'ati o'zining boy tarixi, estetik nafisligi va ramziy mazmuni bilan qadriyatli meros hisoblanadi. Uning bugungi kundagi o'rnini va ahamiyatini oshirish uchun zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'unlashtirilgan holda rivojlantirish, qo'l mehnati orqali yaratish an'alarini davom ettirish, shuningdek, madaniyatlararo muloqot vositasi sifatida targ'ib qilish muhim ahamiyatga ega. Bu orqali nafaqat ushbu san'atning boyligini saqlab qolamiz, balki uni zamonaviy san'at va hunarmandchilikning muhim qismiga aylantirish imkoniyatiga ega bo'lamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayev, I. (2012). Milliy san'at merosi: Amaliy bezak san'ati. Toshkent: Kamolot.
2. Karimov, A. (2014). O'zbek amaliy san'ati tarixidan. Toshkent: Sharq.
3. Nosirov, M. (2000). O'zbek xalq san'ati: Yo'nalishlar va an'alar. Toshkent: Fan.
4. Yusupov, X. (2016). Sharq miniatyura san'atida kompozitsiya va bezak. Toshkent: Fan.